

Parents' lived experience of parenting challenges after divorce: A phenomenological study

Roya Hamidi¹ , Sedigheh Ahmadi² , Hassan Heydari³

1. Ph.D Candidate in Counseling, Khomeyn Branch, Islamic Azad University, Khomeyn, Iran. E-mail: Hamidi.roya@iaukhomein.ac.ir

2. Assistant Professor, Department of Counseling, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran. E-mail: dr.ahmadi.sedighe@khu.ac.ir

3. Associate Professor, Department of Counseling, Khomeyn Branch, Islamic Azad University, Khomeyn, Iran. E-mail: heidarihassan@yahoo.com

ARTICLE INFO

Article type:

Research Article

Article history:

Received 01 December 2023

Received in revised form 29 December 2023

Accepted 31 January 2024

Published Online 22 August 2024

Keywords:

divorce,
parenting challenges,
parents

ABSTRACT

Background: Parenting is one of the most challenging tasks for parents post-divorce, which affects the mental health of children. However, few researchers have investigated parents' lived experiences of parenting post-divorce with a phenomenological approach, based on the impact of parents' ignorance and ineffective strategies of parents.

Aims: The present study aimed to understand the parents' lived experience of the challenges of Parenting post divorce.

Methods: This study employed a qualitative research approach, specifically utilizing the descriptive phenomenology method. The target population for this investigation comprised parents who underwent post-divorce parenting experiences in 2022. A total of 16 individuals actively engaged in parenting following divorce were selected as research participants. These participants were recruited through purposeful sampling, ensuring maximum diversity, and were drawn from individuals referred to Family Court Complex 1 in Tehran. The data collection method employed semi-structured interviews to glean insights from the participants. Subsequently, data analysis was conducted using the Colaizzi method, comprising seven distinct stages, facilitated by MAXQDA.

Results: The analysis of the data resulted in the identification of 7 main themes and 46 sub-themes. These main themes encompass crucial aspects of the post-divorce parenting experience, namely: children's difficulties in adapting after divorce, parental psychological challenges, inter-parental conflicts, parental challenges in relating to their children, parental unfamiliarity with post-divorce parenting, and alterations in family structure following divorce, and the adoption of maladaptive parenting strategies by parents.

Conclusion: Parents acknowledge that parenting after divorce poses significant challenges. The inter-parental relationship, the psychological well-being of parents post-divorce, their familiarity with effective parenting techniques, and the utilization of efficient parenting approaches in the context of changing family dynamics can profoundly influence children's adaptation to new circumstances.

Citation: Hamidi, R., Ahmadi, S., & Heydari, H. (2024). Parents' lived experience of parenting challenges after divorce: A phenomenological study. *Journal of Psychological Science*, 23(138), 189-208. [10.52547/JPS.23.138.189](https://doi.org/10.52547/JPS.23.138.189)

Journal of Psychological Science, Vol. 23, No. 138, 2024

© The Author(s). DOI: [10.52547/JPS.23.138.189](https://doi.org/10.52547/JPS.23.138.189)

✉ **Corresponding Author:** Sedigheh Ahmadi, Assistant Professor, Department of Counseling, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran.

E-mail: dr.ahmadi.sedighe@khu.ac.ir, Tel: (+98) 9368218062

Extended Abstract

Introduction

The process of divorce is widely acknowledged as one of the most distressing life events, carrying significant social implications for both divorced couples and their children (Ramaekers et al., 2023). Parenting, being a multifaceted biological and social phenomenon (Tobach & Schneirella, 1968; cited in Kyriazos & Stalikas, 2018), undergoes profound alterations following divorce (Yariger rvesh, 2022). Parents grappling with trauma symptoms often transmit distress and heightened trauma manifestations to their children, fostering associations with either authoritarian or permissive parenting tendencies (Leslie & Cook, 2015). Consequently, this disruption in the caregiver-child relationship, as posited by Smith-Etxeberria & Eceiza (2021), culminates in behavioral issues among children and long-term adverse mental health evaluations (Palmtag, 2022).

Numerous interventions have been developed to support children post-divorce, among which the Positive Parenting Program stands out as a family-based approach emphasizing the enhancement of positive parent-child dynamics. This program leverages effective behavioral management strategies to foster and fortify healthy relationships between parents and children (Sanders et al., 2003). Parental interventions, recognized as highly efficacious in addressing childhood behavioral challenges and promoting positive adjustment in children, have been extensively documented (Maciel & et al., 2023).

While prior research predominantly focused on the ramifications and causal factors associated with divorce, a significant gap exists in exploring the firsthand experiences of parents post-divorce using a phenomenological approach. previous research on the impact of ignorance parents about parenting after divorce and ineffective parenting strategies have not been addressed post-divorce. recognizing this research void, the present study aims to delve into the lived experiences of parents, examining the challenges of post-divorce parenting.

The inquiry seeks to address the pivotal question: What is the experience of parenting post-divorce for parents?

Method

The qualitative research approach employed for this study was descriptive phenomenology. The participants were specifically chosen from individuals who sought assistance to a Family One Judicial Complex, in Tehran in 2022, utilizing a targeted sampling method to ensure diversity. Analysis of the collected data was conducted using the 2020 version of MAXQDA, employing the Colaizz method, which involves a systematic seven-step process. In the initial phase, each interview was meticulously transcribed, and the principal meaning conveyed by each participant, along with any ambiguities, were identified. Subsequently, pertinent phrases aligned with the research objectives were extracted in the second step. These extracted expressions were then shaped into coherent semantic units in the third step. As the interviews progressed, a point of saturation was reached, denoting that no further data emerged to define additional characteristics. With 16 participants, the interviews were halted as saturation was attained. Next, the fourth step involved categorizing similar semantic units identified across interviews. Building on the similarity of these units, crucial expressions were employed to establish meaningful sub-themes in the fifth step. These sub-themes encapsulated the participants' experiences, contributing to the formulation of overarching themes in the sixth step. Finally, these themes were broadened to encompass a wider scope, concluding the thematic analysis. In the seventh stage, validation procedures were executed. Preliminary interviews were conducted, and all coding steps were meticulously recorded. To ensure reliability, the extracted meanings from each interview were cross-checked and validated. Throughout the coding process, guidance was sought from an expert foreign observer to enhance the robustness of the analysis.

Results

The qualitative analysis of the interviews and associated data yielded a total of 364 phrases and

sentences, extracted as primary codes from the interview text. This process culminated in the identification of 7 main themes and 46 sub-themes. Demographic details of the participants are outlined in Table 1. The main themes discerned in this research encompassed various facets, namely, "children's adjustment issues post-divorce, parents'

psychological struggles, inter-parental challenges, parental difficulties in relating to their children, parental neglect in post-divorce child-rearing, alterations in family structure post-divorce, and ineffective parental resolutions" (refer to Table 2 and Table 3 for details).

Table 1. Demographic information of the research participants

Frequency Percentage	Variable	Category	Frequency
Gender	Man	8	%50
	Female	8	%50
Level of Education	Diploma	6	%37.5
	Bachelor's degree	8	%50
	Masters degree and higher	2	%12.5
Age	years 30-40	9	%56.3
	higher From 40 years	7	%43.8
Job	Free	10	%62.5
	Employee	5	%31.3
	Unemployed	1	%6.3
Custodial status	Custody with father	8	%50
	Custody with Mother	8	%50
marital status	Single	14	%87.5
	marital status	2	%12.5
Number of children	One child	10	%62.5
	Two children	6	%37.5

Table 2. The main themes, sub-themes, and primary codes of the problems of parents with divorced children

Major Themes	Subtheme	Codes
Incompatibility of children after divorce	Increasing severity of psychological problems, little awareness, Distrust of parents Refusal to contact the parent Misbehaving with the other parent	Depression, anxiety, hyperactivity, disobedience, fear, crying, sleep problems, lying, stealing, self-confidence, eating problems, smoking, little awareness, Distrust of parents Refusal to contact the parent Misbehaving with the other parent
Psychological problems of parents	Parental depression, Parental anxiety, Parental aggression, Mental fatigue of parents	Parental depression, Parental anxiety, Parental aggression, Mental fatigue of parents
Parents' challenges with each other	Slander each other, Blackmailing each other, Conflict in parenting, Blackmailing each other conflict in parenting, Disturbance in parenting, Lack of child support, Lack of unity in parenting, Lack of cooperation in parenting, Lack of responsive, Parents' lack of coordination to call, the call cut, low contact, Not having time for parenting, Lack of stability in parenting, Reduction of parental authority, Lack of control over the child's behavior, Parents lying, Moral problems of parents, Lack of parental support, Financial and legal problems	Slander each other Blackmailing the guardian parent, blackmailing the noncustodial parent Conflict in parenting Disturbance in parenting Lack of child support Lack of unity in educational goals, lack of unity in decisions, lack of unity in education Lack of cooperation in parenting Unresponsive Lack of coordination of parents to call Termination of contact by the noncustodial parent, termination of contract by the decision of the custodial parent Little call from father, little call from mother Not having time for parenting Lack of stability in parenting Reducing the authority of custodial parents, reducing the authority of noncustodial parents Lack of control over the child's behavior Parents lying Moral problems of parents Lack of parental support Lack of job and insufficient income, lack of housing, non-payment of alimony, legal problems related to custody, problems related to confiscation of property

Table 3. The main themes, sub-themes, and primary codes of the problems of parents with divorced childre

Major Themes	Subtheme	Codes
Challenges of parents with children	Sending a message to parents (Informer), Lack of independence in doing things Blackmailing children, from parents Lack of skill in controlling children More, need for same-sex parent	Sending a message to parents (Informer), Lack of independence in doing, things Blackmailing children from parents, Lack of skill in controlling children, More need for same-sex parent
Ignorance of parents about Parenting after divorce	Lack of education in schools, Lack of training in the courts, Not using educational packages, Not using the opinions of counselors and psychologists, No compulsion to train in court, Failure to pay attention to the advice of the consultant, Lack of knowledge of parenting methods after divorce	Lack of education in schools, Lack of training in the courts, Not using educational packages, Not using the opinions of counselors and psychologists, No compulsion to train in court, Failure to pay attention to the advice of the consultant, Lack of knowledge of parenting methods after divorce
Changing family structure after divorce	Remarriage of parents Living with maternal grandparents Living with paternal grandparents Living with other ethnic groups	Positive relationship with step-parent, negative relationship with step-parent, intervention of non-custodial parents after marriage, non-acceptance of, children, more contempt for parents, lack of stability in upbringing, lack of attention to the needs of the child lack of control over the child's behavior, excessive control by the spouse's parents, failure to respond to the child's needs, interference in parenting, humiliation of the guardian parent In the presence of the child, bad-mouthing the other parent in the presence of the child, lack of communication with the child, reducing the independence of parents in controlling family affairs Failure to pay attention to the needs of the child, humiliation of the child to Appease the child by giving too many gifts, Corporal punishment of the child, verbal punishment of the child, abandoning the child, Not paying attention to the child's age to convey messages
ineffective parenting strategies	Corporal punishment, verbal punishment,excessive encouragement of the child	

Conclusion

Issues, and delve The primary objective of this study was to comprehensively comprehend the experiences encountered by parents navigating the challenges of post-divorce parenting. Seven main themes emerged from the parents' experiences, delineating crucial aspects of this phenomenon. These themes encompassed issues such as children's adjustment problems, echoing findings akin to Van Dyke et al.'s (2020) research, which underscored how parental conflicts, whether overt or covert, contribute to children's challenges in adaptation. Furthermore, concerning the psychological distress of parents, the outcomes of this study resonated with the findings of Toz et al. (2021), illustrating that divorce diminishes parents' emotional resilience in addressing their children's issues effectively.

The theme centered on parental relationships elucidated the repercussions of unresolved conflicts between parents, heightening their susceptibility to resorting to negative parenting techniques, aligning with the observations made by Van Dyke et al. (2020). Another critical theme pertained to alterations in family structure post-divorce, resulting in conflicts

between parents and grandparents and triggering behavioral instability among children. Parents, due to a lack of post-divorce child-rearing knowledge, often implemented ineffective solutions. Consequently, educating parents on post-divorce parenting skills could prove instrumental in ameliorating these challenges. This research can serve as a valuable guide for future investigations, especially in formulating educational strategies tailored for parents. However, certain limitations should be acknowledged. The study's restricted sample size, confined to custodial parents with a maximum of two children within the 7-12 age group, complicates the generalizability of the findings. For future endeavors, it is recommended to explore age-specific differences among children, examine pre-divorce parenting deeper into the nuances of parental challenges preceding divorce. These avenues could significantly enrich the understanding of this intricate domain.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: This article is taken from the doctoral thesis of the first author in the field of counseling in the Faculty of Humanities of Khomein University. In order to maintain the ethical principles in this research, it was tried to collect data after obtaining the consent of the participants. Also, the participants were assured about confidentiality in maintaining personal information and providing results without specifying names and birth certificate details of individuals.

Funding: This study was conducted as a PhD thesis with no financial support.

Authors' contribution: the first author was the senior author, the second was the supervisors and the third was advisor.

Conflict of interest: the authors declare no conflict of interest for this study.

Acknowledgments: I would like to appreciate the supervisor, the advisor, the parents in the study.

تجربه زیسته والدین از چالش‌های فرزندپروری پس از طلاق: یک مطالعه پدیدار شناختی

رویا حمیدی^۱، صدیقه احمدی^۲، حسن حیدری^۳

۱. دانشجوی دکتری مشاوره، واحد خمین، دانشگاه آزاد اسلامی، خمین، ایران.

۲. استادیار، گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

۳. دانشیار، گروه مشاوره، واحد خمین، دانشگاه آزاد اسلامی، خمین، ایران.

چکیده

مشخصات مقاله

زمینه: فرزندپروری یکی از تکالیف چالش‌برانگیز برای والدین پس از طلاق است که بر سلامت روانی کودکان تأثیر می‌گذارد. با این حال کمتر پژوهشی تجارب زیسته والدین از فرزندپروری پس از طلاق را با رویکرد پدیدارشناسی، بر اساس تأثیر ناآگاهی والدین و راهکارهای ناکارآمد والدین بررسی کرده‌اند.

نوع مقاله:

پژوهشی

هدف: هدف پژوهش حاضر فهم تجربه زیسته والدین از چالش‌های فرزندپروری پس از طلاق بود.

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۰

بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۰۸

پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۱۱

انتشار برخط: ۱۴۰۳/۰۶/۰۱

روش: این مطالعه با رویکرد کیفی و با استفاده از روش پدیدارشناسی توصیفی انجام شد. جامعه هدف شامل والدینی بود که تجربه فرزند پروری پس از طلاق را در سال ۱۴۰۱ داشتند. مشارکت کنندگان پژوهش، ۱۶ نفر از والدین بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر تنوع، از میان مراجعه‌کنندگان به مجتمع قضایی خانواده ۱ تهران دعوت به مشارکت شدند و به وسیله مصاحبه نیمه‌ساختار یافته مورد بررسی قرار گرفتند. داده‌ها با روش هفت مرحله‌ای کلایزی با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA تجزیه و تحلیل شدند.

کلیدواژه‌ها:

طلاق،

چالش‌های فرزندپروری،

والدین

یافته‌ها: تجزیه و تحلیل داده‌ها به استخراج ۷ مضمون اصلی و ۴۶ زیر مضمون منجر شد، مضمون‌های اصلی عبارت‌اند از: ناسازگاری فرزندان پس از طلاق، مشکلات روانشناختی والدین، چالش‌های والدین با یکدیگر، چالش‌های والدین با فرزندان، ناآگاهی والدین از فرزندپروری پس از طلاق، تغییر ساختار خانواده پس از طلاق و راهکارهای ناکارآمد والدین.

نتیجه‌گیری: والدین فرزندپروری پس از طلاق را تکلیفی چالش‌برانگیز می‌دانند. ارتباط والدین با یکدیگر مشکلات روانشناختی والدین پس از طلاق و آگاهی آن‌ها به شیوه‌های فرزندپروری و استفاده از شیوه‌های کارآمد در فرزندپروری با توجه به تغییر ساختار خانواده می‌تواند بر سازگاری کودکان تأثیر گذارد.

استناد: حمیدی، رویا؛ احمدی، صدیقه، و حیدری، حسن (۱۴۰۳). تجربه زیسته والدین از چالش‌های فرزندپروری پس از طلاق: یک مطالعه پدیدار شناختی. مجله علوم روانشناختی،

دوره ۲۳، شماره ۱۳۸، ۱۸۹-۲۰۸.

مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۳، شماره ۱۳۸، ۱۴۰۳. DOI: [10.52547/JPS.23.138.189](https://doi.org/10.52547/JPS.23.138.189)

© نویسنده‌گان.

✉ نویسنده مسئول: صدیقه احمدی، استادیار، گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: dr.ahmadi.sedighe@khu.ac.ir

تلفن: ۰۹۳۶۸۲۱۸۰۶۲

مقدمه

طلاق^۱ یکی از استرس‌زاترین رویدادهای زندگی است که پیامدهای اجتماعی متعددی برای زوجین طلاق گرفته و فرزندانشان به همراه دارد (راماکرز و همکاران، ۲۰۲۳). فرزندپروری^۲ به عنوان یک فرآیند پیچیده زیستی و اجتماعی است (توباخ، اشنیرلا ۱۹۶۸؛ به نقل از کیریازوس و استالیکاس، ۲۰۱۸)؛ که پس از طلاق تحت تأثیر قرار می‌گیرد (باریگر روش، ۱۴۰۱). تأثیر زیاد سبک‌های فرزند پروری منفی پس از طلاق (مانند، کنترل روانشناختی، اضطراب جدایی و عدم حمایت) بر سلامت روانی نوجوانان به شکل بروز افسردگی، اضطراب و شکایت بدنی در کشورهای مختلف جهان نشان داده شده است (سیفگه-کرنه، ۲۰۲۰). والدینی که علائم تروما را تجربه می‌کنند، ناراحتی و سطوح بالای علائم تروما را به فرزندان خود منتقل می‌کنند، به احتمال زیاد می‌تواند با رفتارهای والدینی مستبدانه یا سهل‌گیرانه مرتبط باشد (لزلی و کوک، ۲۰۱۵)؛ که این امر موجب اختلال در روابط کودک و مراقب می‌شود (اسمیت اتکسبریا و ایسیزا، ۲۰۲۱). مداخلات مختلفی برای فرزندان پس از طلاق وجود دارد. برنامه فرزند پروری مثبت یکی از انواع مداخلات خانواده محورانه است که بر ارتقا و بهبود روابط مثبت بین والدین و فرزندان تأکید می‌کند و برای نیل به این هدف، از راهبردهای مدیریت رفتاری کارآمد و مثبت بهره می‌گیرد (ساندرز و همکاران، ۲۰۰۳). فرزندان در هنگام طلاق به والدین وابسته هستند و به دلیل اینکه طلاق، خارج از کنترل آنهاست در معرض آسیب قرار می‌گیرند (کاکسن، ۲۰۲۱). تفاوت‌های درون خانواده در شیوه‌های فرزند پروری مادر و پدر به نوبه خود، بر سازگاری کودک تأثیر می‌گذارد (عیلام و همکاران، ۲۰۱۹). مطالعات نشان داده است، محیط خانواده و ارتباط بین والدین، بعد از طلاق، به ویژه تعارضات والدین پس از طلاق بر سازگاری کودکان تأثیر دارد (ون دایک و همکاران، ۲۰۲۰)؛ کائو و همکاران، ۲۰۲۲ و لی و همکاران، ۲۰۲۳)، از این رو کودکان در خانواده‌های طلاق نسبت به خانواده‌های غیر طلاق، اختلالات رفتاری بیشتری از جمله مشکلات رفتاری درونی شده و بیرونی شده، مانند افسردگی، اضطراب و شکایت جسمی را گزارش می‌کنند (شان و همکاران، ۲۰۱۹)؛ رالی و سویی، ۲۰۲۰). بروز مشکلات رفتاری در

کودکان، با ارزیابی منفی سلامت روان در دراز مدت مرتبط است (پالم تگ، ۲۰۲۲)، همچنین آگاهی کودک از طلاق والدین نقش اصلی در سلامت روان و تنظیم هیجان آنها دارد (شیمکوفسکی و لدیتر ۲۰۱۸). طلاق می‌تواند منجر به بی‌اعتمادی کودکان به والدین (اسمیت اتکسبریا و ایسیزا، ۲۰۲۱)، بد رفتاری کودک با والدین (برد فورد و همکاران، ۲۰۰۸) و تماس کم با والدین به دلیل مشکلات رفتاری، اخلاقی والدین یا بدبینی آنها شود (برگر و ای زارد، ۲۰۲۱). نتایج پژوهش‌ها نشان داده است، طلاق می‌تواند منجر به بروز مشکلات روانشناختی والدین شود و فرزند پروری را تحت تأثیر قرار دهد (توز و همکاران، ۲۰۲۳)؛ ون دایک و همکاران، ۲۰۲۰). علائم افسردگی مادر با کاهش کیفیت فرزندپروری مرتبط است (تارابان و همکاران، ۲۰۱۷). همچنین مطالعات نشان داده است که طلاق می‌تواند روابط والدین با یکدیگر را تحت تأثیر قرار دهد (کائو و همکاران، ۲۰۲۲). منجر به کاهش اتحاد بین والدین (بچر و همکاران، ۲۰۱۹)، افزایش تعارضات بین والدین (وین دایک و همکاران، ۲۰۲۰)، عدم پاسخگویی و نظارت و کنترل (ساتر لند و همکاران، ۲۰۱۲)، عدم همکاری مشترک در فرزند پروری با حذف والد دیگر (ربیعی، ایزدی، میر احمدی ۱۴۰۰)، تضاد و مزاحمت در فرزند پروری (ژائو و همکاران ۲۰۲۲)، تغییر در اقتدار والدین (باستایس و همکاران، ۲۰۱۴)، کاهش منابع مالی (اندرسون، ۲۰۱۴)؛ پونت، ۲۰۱۴؛ کال دو و همکاران، ۲۰۲۰) کاهش وقت و زمان برای فرزند پروری (اندرسون، ۲۰۱۴) گردد. همچنین طلاق می‌تواند روابط والدین با فرزندان را تحت تأثیر قرار دهد (براد فورد و همکاران، ۲۰۰۸)؛ و اسمیت اتکسبریا و ایسیزا، ۲۰۲۱) که با فرزند پروری مرتبط است. می‌تواند موجب قطع تماس یا روابط کمتر با والدین غیر حضانت شود (اسمیت اتکسبریا و ایسیزا، ۲۰۲۱). گاهی فرزندان در خانواده‌های طلاق، به‌عنوان پیام‌آور بین والدین هستند (جانسن و همکاران، ۲۰۱۸، دروزاریو، پیلکینگتون، ۲۰۲۱). نتایج تحقیقات نشان داده است، طلاق موجب تغییر ساختار خانواده می‌شود (هارکونن و همکاران، ۲۰۱۷) و زندگی در ساختارهای مختلف، معایب و مزایای زیادی برای کودکان دارد (سیفگه-کرنه، ۲۰۲۰)؛ نامیار و همکاران، ۲۰۲۲)، همچنین نتایج پژوهش‌ها نشان داده است، عدم آگاهی والدین و فرزندان از مهارت‌های ارتباطی و نداشتن مهارت در حل مسئله

1. divorce

2. Parenting

روش (۱۴۰۱) در این پژوهش ۴ مضمون اصلی به دست آمد، شامل عوامل بسترساز طلاق، آسیب‌های طلاق برای زنان، مشکلات طلاق برای فرزندان و عوامل حمایتی در برابر آثار منفی طلاق اشاره شده است. پژوهش‌های پیشین به اثر ناآگاهی والدین و راهکارهای ناکارآمد والدین پس از طلاق بر فرزند پروری آن‌ها نپرداخته‌اند؛ بنابراین پژوهش حاضر می‌تواند خلأ پژوهش‌های پیشین را از این جهت جبران کند. با توجه به کمبودهای پژوهشی در این زمینه و از آنجا که فرزند پروری پس از طلاق، نقش اساسی بر سلامت روانی فرزندان در سنین کودکی دارد. استفاده از یک روش تحقیق ژرف‌نگر، با رویکرد پدیدارشناسی به منظور شناخت عوامل تأثیرگذار در فرزند پروری پس از طلاق عوامل کلیدی و مؤثر در بهبود فرزند پروری را تشخیص داده و زمینه لازم برای مداخلات فرزند پروری پس از طلاق را فراهم می‌کند که استفاده از آن، جهت پیشگیری از ناسازگاری‌های کودکان طلاق ضروری است؛ بنابراین هدف پژوهش حاضر فهم تجربه زیسته والدین از چالش‌های فرزندپروری پس از طلاق بود و به دنبال پاسخ به این سؤال است تجربه فرزندپروری پس از طلاق برای والدین چگونه است؟

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان: روش پژوهش کیفی از نوع پدیداری شناسی توصیفی بود. مشارکت‌کنندگان از میان مراجعه‌کنندگان به مجتمع قضایی خانواده یک تهران در سال ۱۴۰۱ به شیوه نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر تنوع انتخاب شدند، اطلاعات تماس آن‌ها در اختیار پژوهشگر قرار گرفت و به شکل حضوری دعوت به مصاحبه شدند. اطلاعات جمعیت شناختی شرکت‌کنندگان در جدول ۱ ارائه شده است. معیارهای شرکت در پژوهش والدین دارای حضانت، گذشتن یک سال از طلاق، داشتن فرزند طلاق در گروه سنی ۷ تا ۱۲ سال، داشتن حداقل تحصیلات دیپلم و زندگی در شهر تهران بود. معیار خروج عدم تمایل به همکاری در پژوهش بود. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار MAXQDA-2020 و روش کلایزی^۱ استفاده شد. این روش در هفت مرحله انجام می‌شود. بدین منظور در مرحله اول پس از ضبط هر مصاحبه و پیاده‌سازی هر مصاحبه بر روی کاغذ، معنای اصلی مورد نظر مشارکت

باعث بروز ناسازگاری‌ها و تعارضات می‌شود (واندرماس-پیلر و همکاران، ۲۰۱۹). عدم آگاهی والدین به فرزند پروری پس از طلاق، به احتمال زیاد می‌تواند به استفاده از راهکارهای ناکارآمد در فرزند پروری و تنبیه فیزیکی کودک به دلیل استرس عاطفی شدید والدین شود (فرانکل و همکاران، ۲۰۱۲؛ تامسون والش، ۲۰۲۱). شواهد قابل توجهی ارائه شده است که فرزند پروری یک عامل محافظتی قابل تغییر است و اینکه بهبود فرزندپروری منجر به بهبود سازگاری کودکان پس از طلاق می‌شود، مداخلات والدین به‌عنوان یکی از مؤثرترین راهبردها هنگام برخورد با مشکلات رفتاری دوران کودکی و تغییر در سازگاری کودک شناخته شده است (دگارمو و جونز، ۲۰۱۹؛ ماسیل و همکاران، ۲۰۲۳). نقش‌های والدینی ذاتی نیستند آموخته شده هستند، می‌توان فرزند پروری مؤثر را آموخت (کونیاک و گریفین، ۱۹۹۳؛ به نقل از لی و کیم، ۲۰۲۲). به‌ویژه آموزش مهارت‌های فرزند پروری مثبت، موجب تغییر در تجربه فرزند پروری نسبت به مراقبت‌های معمولی (گنی و همکاران، ۲۰۲۳)، بهبود راهکارهای مقابله با استرس والدین، ارتقاء شناخت و رفتار والدین در مورد فرزند پروری و تعیین محدودیت می‌شود و می‌تواند منجر به کاهش مشکلات رفتار بیرونی، افزایش دل‌بستگی ایمن، افزایش کیفیت رابطه والدین و فرزند در نتیجه والدگری مؤثر شود (ون آی جیزندورن و همکاران، ۲۰۲۳؛ لی و همکاران، ۲۰۲۳ و حاج خدادادی، همکاران، ۱۴۰۰). همچنین، آموزش فرزند پروری مثبت می‌تواند با افزایش اتحاد والدین بر والدگری مشترک پس از طلاق تأثیرگذار (بچر و همکاران، ۲۰۱۹)؛ بنابراین هنگام کار با کودکان، مهم است که مستقیماً مراقبان کودک را درگیر ساخت. تأثیر طلاق بر کودکان و والدین، موضوع پژوهش‌های بسیاری در همه کشورهای جهان از جمله ایران بوده است. پژوهش‌های پیشین مبتنی بر پیامدهای طلاق و علت پژوهی، بود. سه پژوهش در ایران به بررسی تجربه زیسته والدین از طلاق پرداخته‌اند که کافی نیست، پژوهش خسته مهر و همکاران (۱۳۹۶) که ده مضمون اصلی بدست آمد. در این پژوهش فرزند پروری از دیدگاه پدران دارای حضانت و مشکلات رفتاری و ارتباطی کودک و والدین بررسی نشده است.

پژوهش ربیعی و همکاران (۱۴۰۰) تنها به عامل هم والدگری اشاره کرده و ۵ مضمون اصلی را در هم والدگری بررسی کرده است و پژوهش یاریگر

^۱. Colaizy

یافته‌ها

از تجزیه و تحلیل کیفی مصاحبه‌ها و تحلیل داده‌های مربوط، ۳۶۴ عبارت و جمله به عنوان کدهای اولیه در متن مصاحبه‌های پیاده شده، استخراج شد که در نهایت ۷ مضمون اصلی و ۴۶ زیر مضمون ایجاد شد. اطلاعات جمعیت شناختی شرکت کنندگان در جدول ۱ ارائه شده است. مضمون‌های اصلی این پژوهش، ناسازگاری فرزندان پس از طلاق، مشکلات روانشناختی والدین، چالش‌های والدین با یکدیگر، چالش‌های والدین با فرزندان، ناآگاهی والدین از فرزند پروری پس از طلاق، تغییر ساختار خانواده پس از طلاق و راهکارهای ناکارآمد والدین بود؛ که در جدول ۲ و ۳ به آن اشاره شده است.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت شناختی شرکت کنندگان در پژوهش

متغیر	رده	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۸	۵۰٪
	زن	۸	۵۰٪
تحصیلات	دیپلم	۶	۳۷/۵٪
	لیسانس	۸	۵۰٪
	فوق لیسانس و بالاتر	۲	۱۲/۵٪
سن	۳۰ تا ۴۰ سال	۹	۵۶/۳٪
	بالاتر از ۴۰ سال	۷	۴۳/۸٪
شغل	آزاد	۱۰	۶۲/۵٪
	کارمند	۵	۳۱/۳٪
	بیکار	۱	۶/۳٪
وضعیت سرپرستی	حضانت با مادر	۸	۵۰٪
	حضانت با پدر	۸	۵۰٪
وضعیت تأهل	مجرد	۱۴	۸۷/۵٪
	متأهل	۲	۱۲/۵٪
تعداد فرزندان	یک فرزند	۱۰	۶۲/۵٪
	دو فرزند	۶	۳۷/۵٪

کننده و نکات مبهم هر مصاحبه مشخص شد. در مرحله دوم، عبارات مهم در راستای اهداف پژوهش استخراج شد. در مرحله سوم، عبارات به دست آمده به عنوان واحد معنایی، فرمول‌بندی شدند. این مراحل برای هر یک از مصاحبه‌ها به طور جداگانه انجام شد. زمانی که مشارکت کنندگان اطلاعات مشابهی را در اختیار گذاشتند و پژوهشگر پس از مقایسه مداوم داده‌های به دست آمده، به این نتیجه رسید که داده‌های جدیدی که به تعریف خصوصیات کمک کند موجود نیست، با حضور ۱۶ شرکت کننده مصاحبه به اشباع رسید و ادامه مصاحبه متوقف شد. در مرحله چهارم واحدهای معنایی مشابه در مصاحبه‌ها، دسته‌بندی شدند. در مرحله پنجم، بر اساس مشابهت واحدهای معنایی، عبارات مهم برای دسته‌بندی معانی استفاده شد که به دستیابی زیر مضمون‌ها، منجر شد. در مرحله ششم، از این زیر مضمون‌ها نیز برای نوشتن آنچه شرکت کنندگان تجربه کرده‌اند، در پوشش مضمون‌ها استفاده شد. در نهایت مضمون‌ها در پوشش محدوده وسیع‌تری به نام حیطه قرار داده شدند و در مرحله هفتم، اعتبار یابی صورت گرفت، بدین منظور مصاحبه‌های مقدماتی صورت گرفت و تمام مراحل کدگذاری با جزئیات ثبت شد و جهت اطمینان‌پذیری، پیرو تحلیل هر مصاحبه از مشارکت کننده در مورد صحت معنای استخراج شده از مصاحبه، پرس و جو شد. در تمامی مراحل کدگذاری از ناظر خارجی متخصص کمک گرفته شد.

(ب) ابزار

به منظور جمع‌آوری اطلاعات، ۱۶ والد (۸ مادر، ۸ پدر) تا رسیدن به مرحله اشباع اطلاعاتی، در مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، شرکت کردند. مصاحبه نیمه ساختاریافته بر مبنای سؤالات طراحی شده با دو متخصص در حیطه فرزند پروری مثلث سازی شده و محتوای آن‌ها، مورد تأیید قرار گرفت. متناسب با اهداف پژوهش فرم نهایی مصاحبه نیمه ساختاریافته تدوین شد. مدت هر مصاحبه بین ۴۵ تا ۹۰ دقیقه به طول انجامید. سؤالات پیرامون فرزندپروری والدین پس از طلاق بود. به عنوان نمونه در ابتدا این سؤال اصلی پرسیده شد که تجربه شما از فرزند پروری پس از طلاق، چطور است؟ سؤالات بعدی از میان تجربیات والدین ادامه می‌یافت مانند این سؤال: دیگر چه مشکلاتی دارید؟ می‌توانید در این مورد بیشتر توضیح بدهید؟ این موضوع، چه معنایی برای شما دارد؟

جدول ۲. مضمون‌های اصلی، زیر مضمون و کد اولیه مشکلات والدین دارای کودک طلاق

مضمون اصلی	مضمون فرعی	کدها
ناسازگاری فرزندان پس از طلاق	افزایش شدت مشکلات روانشناختی، آگاهی کم، بی‌اعتمادی به والدین، امتناع از تماس با والد، بدرفتاری با والد دیگر	افسردگی، اضطراب، بیش‌فعالی، نافرمانی، ترس، گریه، مشکلات خواب، دروغ‌گویی، اعتمادبه‌نفس، مشکلات تغذیه، مصرف سیگار، آگاهی کم، بی‌اعتمادی به والدین، امتناع از تماس با والد، بدرفتاری با والد دیگر.
مشکلات روانشناختی والدین	افسردگی والدین، اضطراب والدین، پرخاشگری والدین، خستگی روانی والدین	افسردگی والدین، اضطراب والدین، پرخاشگری والدین، خستگی روانی والدین
چالش‌های والدین با یکدیگر	بدگویی از همدیگر، باج‌گیری از یکدیگر، تضاد در فرزند پروری، مزاحمت در فرزند پروری، عدم حمایت از کودک، عدم آموزشی، مزاحمت در تصمیم‌گیری‌ها عدم اتحاد در تربیت، عدم همکاری در فرزند پروری، عدم پاسخگویی، عدم هماهنگی والدین برای تماس با کودک، قطع تماس از طرف خود والد غیر سرپرست، قطع تماس به تصمیم والد سرپرست، تماس کم پدر، تماس کم مادر، نداشتن زمان برای فرزند پروری، عدم ثبات در والدگری، کاهش اقتدار والدین سرپرست، کاهش اقتدار والدین غیر سرپرست، عدم کنترل بر رفتار فرزند، دروغ‌گویی والدین، مشکلات اخلاقی والدین، عدم برخورداری والدین از حمایت، نبود شغل و درآمد کافی نبود مسکن، عدم پرداخت نفقه، مشکلات حقوقی در رابطه با حضانت، مشکلات در رابطه با توقیف اموال	بدگویی از همدیگر، باج‌گیری والد سرپرست، باج‌گیری والد غیر سرپرست، تضاد در فرزند پروری، مزاحمت در فرزند پروری، عدم حمایت از کودک، عدم اتحاد در اهداف آموزشی، عدم اتحاد در تصمیم‌گیری‌ها عدم اتحاد در تربیت، عدم همکاری در فرزند پروری، عدم پاسخگویی، عدم هماهنگی والدین برای تماس با کودک، قطع تماس از طرف خود والد غیر سرپرست، قطع تماس به تصمیم والد سرپرست، تماس کم پدر، تماس کم مادر، نداشتن زمان برای فرزند پروری، عدم ثبات در والدگری، کاهش اقتدار والدین سرپرست، کاهش اقتدار والدین غیر سرپرست، عدم کنترل بر رفتار فرزند، دروغ‌گویی والدین، مشکلات اخلاقی والدین، عدم برخورداری والدین از حمایت، نبود شغل و درآمد کافی نبود مسکن، عدم پرداخت نفقه، مشکلات حقوقی در رابطه با حضانت، مشکلات در رابطه با توقیف اموال

جدول ۳. مضمون‌های اصلی، زیر مضمون و کد اولیه مشکلات والدین دارای کودک طلاق

مضمون اصلی	مضمون فرعی	کدها
چالش‌های والدین با فرزندان	انتقال پیام به والدین (خبرچینی)، عدم استقلال در انجام کارها، باج‌گیری فرزندان از والدین، عدم مهارت در کنترل فرزندان، نیاز بیشتر به والد هم‌جنس	انتقال پیام به والدین (خبرچینی)، عدم استقلال در انجام کارها، باج‌گیری فرزندان از والدین، عدم مهارت در کنترل فرزندان، نیاز بیشتر به والد هم‌جنس
ناآگاهی والدین از فرزند پروری پس از طلاق	فقدان آموزش در مدارس، فقدان آموزش در دادگاه‌ها، عدم استفاده از بسته‌های آموزشی، عدم استفاده از نظرات مشاوران و روانشناسان، عدم اجبار برای آموزش در دادگاه، عدم توجه به توصیه‌های مشاور، عدم آگاهی به شیوه‌های فرزندپروری پس از طلاق	فقدان آموزش در مدارس، فقدان آموزش در دادگاه‌ها، عدم استفاده از بسته‌های آموزشی، عدم استفاده از نظرات مشاوران و روانشناسان، عدم اجبار برای آموزش در دادگاه، عدم توجه به توصیه‌های مشاور، عدم آگاهی به شیوه‌های فرزندپروری پس از طلاق
تغییر ساختار خانواده پس از طلاق	ارتباط مثبت با والد ناتنی، ارتباط منفی با والد ناتنی، مداخله والد غیر سرپرست بعد از ازدواج، عدم پذیرش کودک، تحقیر بیشتر از طرف والدین، عدم ثبات در والدگری، عدم توجه به نیازهای کودک، عدم کنترل بر رفتار کودک، کنترل بیش‌ازحد از طرف والدین همسر، عدم پاسخگویی به نیازهای کودک، مداخله در فرزند پروری، تحقیر والد سرپرست در حضور کودک، بدگویی از والد دیگر در حضور فرزند، عدم ارتباط با کودک، کاهش استقلال والدین در تسلط بر امور خانواده، عدم پاسخگویی به نیازهای کودک، پاسخگویی بیش‌ازحد به نیازهای کودک، کنترل بیش‌ازحد کودک، نبود ثبات در والدگری، نبود اقتدار در والدگری، پذیرش بهتر کودک، عدم مهارت در فرزند پروری عدم توجه به نیازهای کودک، تحقیر کودک	ارتباط مثبت با والد ناتنی، ارتباط منفی با والد ناتنی، مداخله والد غیر سرپرست بعد از ازدواج، عدم پذیرش کودک، تحقیر بیشتر از طرف والدین، عدم ثبات در والدگری، عدم توجه به نیازهای کودک، عدم کنترل بر رفتار کودک، کنترل بیش‌ازحد از طرف والدین همسر، عدم پاسخگویی به نیازهای کودک، مداخله در فرزند پروری، تحقیر والد سرپرست در حضور کودک، بدگویی از والد دیگر در حضور فرزند، عدم ارتباط با کودک، کاهش استقلال والدین در تسلط بر امور خانواده، عدم پاسخگویی به نیازهای کودک، پاسخگویی بیش‌ازحد به نیازهای کودک، کنترل بیش‌ازحد کودک، نبود ثبات در والدگری، نبود اقتدار در والدگری، پذیرش بهتر کودک، عدم مهارت در فرزند پروری عدم توجه به نیازهای کودک، تحقیر کودک
راهکارهای ناکارآمد والدین	تنبیه بدنی، تنبیه کلامی، تشویق بیش‌از اندازه کودک	دلجویی از کودک با دادن هدایای بیش‌ازحد، تنبیه بدنی کودک، تنبیه کلامی کودک، رها کردن کودک، عدم توجه به سن کودک برای انتقال پیام‌ها

ناسازگاری فرزندان پس از طلاق در فرزندپروری: سبک‌های ارتباطی والدین نقش اساسی در ناسازگاری کودکان دارد. در این پژوهش

ناسازگاری فرزندان شامل پنج زیر مضمون «افزایش شدت مشکلات روانشناختی، آگاهی کم، بی‌اعتمادی به والدین، امتناع از تماس با والد غیر

سرپرست و بدرفتاری با والد دیگر» بود. یکی از مشکلات روانشناختی، مشکلات خواب در کودکان پس از طلاق بود. شرکت‌کننده‌ای در این باره گفت «شب‌ها کاوروس می‌بینم، بعضی وقت‌ها شب‌ها بلند می‌شه تو خواب راه می‌ره، یک شب توی خواب راه رفته، خانه یک پله داره رفته سرخورده زمین سرش شکسته مجبور هستم، شب‌ها بلند شوم به اش سر بزنم» (شرکت‌کننده ۲). شرکت‌کننده دیگری به آگاهی کم کودک در درک موضوع طلاق، اشاره کرد «بچه من درک این رو نداشت که موضوع طلاق رو به اش توضیح بدم. به همین دلیل، چیزی نگفتم تا به کم بتونه با این موضوع کنار بیاد. چون بچه موضوع طلاق رو نمی‌دانست به خاطر همین ۸ شب می‌گفت می‌خوام برم پیش مامانم. ما موضوع طلاق رو به بچه نگفتیم» (شرکت‌کننده ۴). بی‌اعتمادی به والدین در نتیجه تعارضات بین والدین و کودک به وجود می‌آید. یکی از شرکت‌کننده‌ها گفت «پدرش آن قدر پشت من بدگویی کرده که پسر من به من اعتماد نداره و مدام می‌گه دروغ می‌گی مامان و این رو ارتباط من و پسر تأثیر می‌زاره» (شرکت‌کننده ۱) در مورد امتناع از تماس کودک با والد غیر سرپرست، شرکت‌کننده‌ای مطرح کرد «با مادرش ارتباط ندا ره و ارتباطش یک ساله قطع شده، خود بچه به خاطر خیانت مادرش، علاقه‌ای به دیدن مادرش ندا ره و می‌گه اون مادر بدی هست و من نمی‌خواهم ببینم اش» (شرکت‌کننده ۱۰). یکی از موارد ناسازگاری کودک پس از طلاق، زیرمضمون بدرفتاری با والد دیگر است. یکی از والدین حضانت در گفتگوی خود به این موضوع اشاره کرد که «پسر شیطونی می‌کرد، با باباش همکاری می‌کرد و منو تو خانه راه نمی‌داد. می‌گفت بابا گفته تو رو خونه راه ندم» (شرکت‌کننده ۸).

مشکلات روانشناختی والدین در فرزندپروری: مشکلات روانشناختی والدین، می‌تواند مراقبت‌های والدین را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این زیرمضمون با چهار زیرمضمون، مشخص شد «شامل افسردگی، اضطراب، پرخاشگری و خستگی روانی والدین» بود. شرکت‌کننده‌ای دیگر گفت، پدر خودش اضطراب خیلی بالایی داره زندگی خیلی سختی داشته. من درک می‌کنم، من هم افسردگی دارم. دکتر تشخیص داده پدر باید داروی اضطراب به خوره ولی نمی‌خوره. ازش خواهش کردم که در تربیت بچه همراهی کنه اما همراهی نمی‌کنه. بچه‌ها رو دوست داره اما نمی‌تونه به پذیره که اضطرابش روی بچه‌ها تأثیر می‌ذاره» (شرکت‌کننده ۹).

چالش‌های والدین با یکدیگر در فرزندپروری: طلاق روابط والدین را تحت تأثیر قرار می‌دهد و ممکن است منجر به بروز مشکلاتی برای کودکان می‌شود. زیرمضمون‌های این بخش شامل این موارد است «عدم پاسخگویی، قطع تماس، تماس کم، عدم هماهنگی والدین برای تماس، نداشتن زمان برای فرزند پروری، عدم ثبات در والدگری، عدم کنترل بر رفتار فرزند، عدم اتحاد در فرزند پروری، کاهش اقتدار والدین، عدم کنترل بر رفتار فرزند، دروغ‌گویی والدین، تضاد در فرزند پروری، مزاحمت در فرزند پروری، باج‌گیری از یکدیگر، مشکلات اخلاقی والدین، عدم برخورداری والدین از حمایت، مشکلات حقوقی و مالی» یکی از رفتارهای والدین پس از طلاق، باج‌گیری از یکدیگر است که در جهت منافع شخصی والدین به دلیل کاهش اتحاد بین والدین به وجود می‌آید. شرکت‌کننده (۶) در این باره گفت «مادرش به بچه یاد می‌ده که از بابات بخواه فلان چیز رو بخر یا فلان کلاس رو ثبت نام کنه که خارج از نیاز بچه بوده، بگو کاپشن فلان بخر یا اینکه می‌گه بابا منو کلاس موسیقی ثبت نام کن که اصلاً قبلاً نمی‌رفت. می‌گم چه ضرورتی داره، اصرار می‌کردم چرا می‌خوای بری کلاس موسیقی. می‌گفت مامان گفت». تضاد در فرزند پروری، یکی از زیرمضمون‌های پژوهش است که منجر به فرزند پروری ناکارآمد پس از طلاق می‌شود در این باره یکی از شرکت‌کنندگان گفت «بین ما تضاد وجود داشته چیزی که من می‌گفتم با چیزی که پدرش می‌گفته فرق داشت، این تضاد باعث می‌شد بچه‌ها، سردرگم بشند. بچه‌ها سردرگم می‌شند و نمی‌دانند که کدوم رفتار درسته» (شرکت‌کننده ۷، ۹). یکی از عواملی که فرزند پروری پس از طلاق را بشدت تحت تأثیر قرار می‌دهد، زیرمضمون قطع تماس یا قطع ارتباط از طرف والدین است. در این زمینه شرکت‌کننده‌ای گفت «دو تا بچه دارم. حضانت پسر من با منه و دختر من با مادرش است. من نزدیک یک ساله که دختر من رو اصلاً ندیدم. پسر من دل تنگ خواهرش می‌شه. به مادرش گفتم به شماره تماس بدید. ایشان حتی یک شماره تماس هم نمی‌ده و نمی‌ذاره خواهر و برادر همدیگر رو ببینند یا حرف بزنند» (شرکت‌کننده ۳). مضمون دیگر، نداشتن زمان برای فرزند پروری بود که در کیفیت فرزندپروری تأثیر دارد. در این باره شرکت‌کننده‌ای گفت «زمان زیادی برای وقت گذاشتن با بچه ندارم. پنج‌شنبه‌ها یکم زودتر از سرکار میام خون، بقیه روزهای هفته من خونه نیستم و دو نوبت کار می‌کنم. وقتی هم هستم کارهای خانه را انجام می‌دهم،

دیگره وقتی برای بچه‌ها نمی‌تونم داشته باشم» (شرکت کننده ۱۳). یکی از زیر مضمون‌ها، کاهش اقتدار والدین پس از طلاق است. «بچه من به خاطر اینکه یک رفتار ثابتی باهاش نمی‌شد رفتارش بعد از طلاق تغییر کرده بود. حرف شنوی نداشت. بچه به خاطر اینکه چند نفر باهم یکجا زندگی می‌کردند، حرف‌های من رو گوش نمی‌داد. از هر کسی یه حرف می‌شنید و اقتدار خودم رو از دست داده بودم. زیاد به اش امر و نهی می‌کردم. جلو دیگران عصبانی می‌شد و من برای اینکه رفتار بقیه به خاطر رفتار بچه، به هم نریزه یا بقیه به بچه توهین نکنند، کوتاه می‌اومدم. بچه کنترل من رو به دست گرفته بود و برعکس شده بود» (شرکت کننده ۵). عامل دیگر، تغییر در ساختار خانواده و کاهش اقتدار والدین است. یکی از شرکت کنندگان گفت «همسرم، پسرم رو کشیده بود طرف خودش! این باعث شده بود پسرم منو به عنوان بزرگ‌تر خونه، قبول نداشت. قدرت دست اون بود. باباش هم پشتیبانی می‌کرد. من مثل یک دختر خونه بودم که باید حرف بچه رو گوش می‌دادم. حتی پول نفقه بچه رو به حساب بچه می‌ریخت، اونم هر طور دوست داشت خرج می‌کرد» (شرکت کننده ۷). عامل دیگر در ارتباط والدین با یکدیگر، زیر مضمون دروغ‌گویی والدین است. شرکت کننده‌ای گفت «پدر وقتی زنگ می‌زد به بچه‌ها می‌گفت مامانان اجازه ملاقات نمی‌دهد در حالی که اصلاً تو کمپ به خاطر اعتیادش بستری بود. دروغ‌هایی که می‌گفت باعث می‌شد که بچه‌ها بدخلقی بیشتری کنند و به من اعتماد نداشته باشند» (شرکت کننده ۱۳). زیر مضمون دیگر عدم حمایت از کودک است. در این باره شرکت کننده‌ای گفت «بچه من تحت فشار روانی بود، بی‌قراری می‌کرد، مادرش فکر می‌کرد بعد از جدایی می‌خوام مسئولیت پسرم رو گردن اون به اندازم. یک بار بردم پیش مادرش، در رو به روی پسرم باز نکرد» (شرکت کننده ۳). زیر مضمون مشکلات اخلاقی والدین و عدم توجه به ارزش‌های خانواده به دلیل آزادی‌های بعد از طلاق، از عواملی است که فرزند پروری را برای والدین چالش برانگیز کرده است و موجب تضادهایی در ارتباط والدین با یکدیگر و مشکلاتی در شکل‌گیری هویت فرزندان، می‌شود. یکی از شرکت کنندگان گفت «متأسفانه پدرش پایبند اخلاق نبوده و به دلیل روابط متعدد با خانم‌ها، الگوی مناسبی برای بچه نیست و روی رفتار بچه، اثر منفی گذاشته و سر این موضوع، بحث و دعوا داریم» (شرکت کننده ۵). زیر مضمون دیگر، مشکلات مالی و حقوقی است. این زیر مضمون با نبود شغل و درآمد کافی، عدم پرداخت نفقه، مشکلات

حقوقی در رابطه با حضانت، مشکلات در رابطه با توقیف اموال، مشخص شد. شرکت کننده‌ای در مورد مشکلات مالی پس از طلاق، گفت «قادر به پرداخت هزینه‌ها و درخواست‌های بچه‌ها نیستم و مدام نگران این هستم که چقدر باید سال بعد روی اجاره و کرایه‌خانه و رهن بگذارم. همین باعث شده استرس داشته باشم» (شرکت کننده ۱۳). در مورد مشکلات حقوقی و پرداخت نفقه، شرکت کننده‌ای گفت «اغلب اوقات در مورد هزینه‌های بچه با پدرش، چالش داریم و هزینه‌ها رو پرداخت نمی‌کنه و می‌گه همان مهریه‌ای که توقیف کردی رو خرج بچه کن در حالی که مهریه من، تنها ماهی ۲ میلیون تومان از حقوقش کم می‌شه و این موضوع، باعث می‌شه که مدام از عصبانیت، پشت همسر سابقم بدگویی کنم و روی ارتباط بچه با پدرش اثر داره و دوست ندا ره پدرش رو به بینه» (شرکت کننده ۵).

چالش‌های والدین با فرزندان در فرزندپروری: رابطه والدین -

کودکان شامل ترکیبی از رفتارها، احساسات و انتظارات منحصر بفرد برای والد و کودک در ارتباط با هم می‌شود، که بیشترین تأثیر را در سازگاری کودکان دارد، طلاق والدین می‌تواند منجر به اختلال در فرزند پروری و روابط منفی بین مادر و فرزند و پدر و فرزند شود (اسمیت استکبریا و ایسیزا، ۲۰۲۱). این مضمون دارای ۳ زیر مضمون شامل «خبرچینی کودک، عدم استقلال کودک، باج‌گیری فرزندان از والدین» بود. در مورد خبرچینی فرزندان شرکت کننده‌ای گفت «می‌ره پیش مادرش برمی‌گرده، گوش می‌زنه من رو چک می‌کنه یا جایی آگه زنگ بزمن، فال گوش می‌ایسته تا بدونه من، چکار می‌کنم. از اون طرف، حرفی برای من نمی‌ره. من هم خیلی نمی‌پرسم مادرش چکار می‌کنه اما از این طرف، همه حرف‌های من یا رفت و آمدهای من رو به مادرش خبر می‌دهد و خبرچینی می‌کنه» (شرکت کننده ۱۲). زیر مضمون دیگر باج‌گیری فرزندان از والدین است. در این زمینه نیز، والدین گفتند «بالاخره بچه‌ها از این اختلافی که پیش می‌آید نهایت سوء استفاده رو می‌کنند. وقتی پیش پدر هستند از اون، یکسری خواسته‌ها دارند، وقتی پیش مادر هستند ازش یکسری خواسته‌ها دارند. یکسری چیزها که بابا براش انجام نمی‌دهد می‌آید پیش مامان که انجام بده. یکسری چیزها که مامان انجام نمی‌ده می‌ره پیش بابا انجام بده؛ یعنی بچه‌ها این وسط سوءاستفاده هم می‌کنند. خیلی از بچه‌ها این روند رو دوست دارند» (شرکت کننده ۱، ۷ و ۸). زیر مضمون دیگر، جنسیت در فرزند پروری بود. این زیر مضمون شامل «عدم مهارت در کنترل فرزندان و نیاز بیشتر به والد

کیفیت غذا خوردن ما مثل گذشته نبود و تابع قوانین خانه پدرم بودیم» (شرکت کننده ۵) گاهی تغییر در ساختار خانواده و زندگی با پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌ها، منجر به عدم ثبات در فرزند پروری می‌شود. شرکت کننده‌ای در این باره گفت «زمانی که من نیستم پسرم با مادر بزرگ اش هست، در نبود من، مادرم زیاد امر و نهی می‌کنه و این باعث شده بچه اعتماد به نفس خودش رو از دست بده. بی‌دست و پا میشه تا برگرده به حالت عادی زمان می‌بره» (شرکت کننده ۱۰).

راهکارهای ناکارآمد والدین پس از طلاق در فرزندپروری:

مهارت‌های فرزند پروری نقش اصلی در سازگاری کودکان پس از طلاق دارد و والدینی که از راهکارهای ناکارآمد استفاده می‌کنند بدرفتاری در کودکان را تشدید می‌کنند. این مضمون اصلی با سه زیر مضمون «استفاده از تنبیه بدنی، استفاده از تنبیه کلامی، استفاده از تشویق بیش از حد کودک» مشخص شد. در این مورد، شرکت کننده‌ای گفت «برای اینکه بچه رو آرام کنم هر چی می‌خواست برایش تهیه می‌کردم هرچند سخت بود» (شرکت کننده ۳). شرکت کننده‌های دیگر گفتند «حضانت یکی از بچه‌ها با مادر است مادر پرخاشگر و افسرده است و بچه‌ها رو کتک می‌زنه» (شرکت کننده ۱ و ۲ و ۳ و ۶).

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، فهم تجربه زیسته والدین از چالش‌های فرزند پروری پس از طلاق بود. بر همین اساس، پژوهش حاضر به بررسی تجربه والدین از فرزند پروری پس از طلاق، پرداخت و حاصل تجربیات والدین، ۷ مضمون اصلی بود. فرزند پروری در این خانواده‌ها از ناسازگاری کودکان، روابط والدین با یکدیگر، روابط والدین با کودکان، میزان آگاهی آن‌ها به فرزند پروری، تغییر ساختار خانواده و استفاده از راهکارهای ناکارآمد والدین، متأثر است.

مضمون اول ناسازگاری کودکان است که زیر مضمون‌های آن افزایش شدت مشکلات روانشناختی، آگاهی کم، بی‌اعتمادی به والدین، امتناع از تماس با والد، بدرفتاری با والد دیگر بود. نتایج این پژوهش نشان داد که فرزند پروری منفی والدین در افزایش ناسازگاری کودکان نقش دارد. پژوهش‌های پیشین به ناسازگاری کودکان در نتیجه تعارض آشکار و پنهان والدین (برد فورد و همکاران، ۲۰۰۸؛ وین دایک و همکاران، ۲۰۲۰) قبل و

هم‌جنس» بود. جنسیت فرزندان، نقش اساسی در تربیت فرزندان دارد. اگرچه ممکن است نیازهای مشترک بین فرزندان باشد؛ اما نیاز بیشتر به حضور یکی از والدین در شکل‌گیری الگوهای رفتاری، نقش اساسی دارد. یکی از شرکت کنندگان گفت «کنترل پسرم واقعاً برای من سخته. پسرم رو واقعاً نمی‌تونم کنترل کنم. بزرگ کردن پسر بدون پدر واقعاً سخته. اوایل درس نمی‌خوند و یک‌بار توی دوربین مدرسه، دیده بودند که رفته سیگار می‌کشه» (شرکت کننده ۸).

ناآگاهی والدین از فرزندپروری پس از طلاق: آگاهی والدین به

شیوه‌های فرزند پروری از طریق آموزش‌های پس از طلاق نقش اساسی در سازگاری دارد. این مضمون اصلی دارای ۷ زیر مضمون است «فقدان آموزش در مدارس، فقدان آموزش در دادگاه‌ها، عدم استفاده از بسته‌های آموزشی، عدم استفاده از نظرات مشاوران و روانشناسان، عدم اجبار برای آموزش در دادگاه، عدم توجه به توصیه‌های مشاور، عدم آگاهی به شیوه‌های فرزند پروری پس از طلاق». آموزش‌های مناسب سن کودک می‌تواند در پیشبرد اهداف تربیتی، نقش اساسی داشته باشد. در این زمینه شرکت کننده‌ای گفت «برای بچه‌ها در مدرسه، آموزش‌های لازم را بگذارند» (شرکت کننده ۵ و ۱۳). شرکت کنندگان دیگر درباره آموزش در دادگاه گفتند «مراکز مشاوره دادگاه باید برنامه‌های متناسب با سن کودک، به والدین طلاق گرفته، آموزش بدن» (شرکت کننده ۵ و ۱۲ و ۱۵ و ۱۶).

تغییر ساختار خانواده پس از طلاق در فرزندپروری: ساختار

خانواده شامل تعداد اعضای حاضر در خانواده است. تغییر در ساختار خانواده شیوه‌های فرزند پروری والدین را تحت تأثیر قرار می‌دهد، همچنین سازگاری کودکان پس از طلاق با زندگی در ساختارهای مختلف مرتبط است. در این پژوهش، مضمون ساختار در خانواده با چهار زیر مضمون «شامل ازدواج مجدد والدین، زندگی با پدربزرگ و مادربزرگ مادری، زندگی با پدربزرگ و مادربزرگ پدری، زندگی با سایر اقوام» مشخص شد. ازدواج مجدد والدین، نقش اساسی در تربیت کودک و حمایت از کودک دارد «همسر دوم من بیشتر از من هوای بچه رو داره. اگه چیزی به خره اول برای اون می‌خره بعد برای خودش» (شرکت کننده ۲). یکی از شرکت کنندگان گفت «زندگی در خانه پدر و مادرم، کیفیت زندگی قبل طلاق را نداشت. نه من و نه پسرم اتاق جدایی نداشتیم و توی اتاق پذیرایی می‌خوابیدم. به خاطر همین ساعت خواب و بیداری و غذا خوردن ما و

بعد از طلاق (کائو، ۲۰۲۲) در نتیجه فرزند پروری منفی اشاره کرده‌اند و مدل‌های واسطه‌ای که در آن‌ها ابعاد والدینی به‌طور هم‌زمان در نظر گرفته شده‌اند تا حدی از این فرضیه حمایت می‌کنند که فرزندپروری منفی نسبت به فرزند پروری مثبت رابطه قوی‌تری با سازگاری کودک پس از طلاق دارد، به‌ویژه، فرزندپروری خصمانه نسبت به حمایت والدین به‌شدت با مشکلات روانشناختی و مشکلات درونی شده و بیرونی شده کودکان مرتبط است (شان و همکاران، ۲۰۱۹؛ سیفکه-کرنه، ۲۰۲۰؛ وین دایک و همکاران، ۲۰۲۰؛ رالی و سویی، ۲۰۲۰)؛ همچنین نتایج این پژوهش همسو با پژوهش شیمکوفسکی و لدبیتز (۲۰۱۸) است از این نظر که کودکانی که آگاهی کمی از طلاق دارند، ممکن است دچار مشکلات رفتاری شوند و خود فاش‌سازی والدین در مورد طلاق به فرزندشان بر توانایی‌های تنظیم احساسات تأثیر می‌گذارد. فرزند پروری مثبت از طریق تقویت رفتارهای مثبت کودکان به وسیله والدین، الگوسازی، والدگری مناسب، تلفیق سطح دانش و توانایی والدین، ایجاد تعاملات مؤثر والد-کودک و فراهم کردن حمایت اجتماعی، خود اثرمندی والدینی را در ارتباط با کودکانشان را افزایش می‌دهد (طالعی و همکاران، ۱۳۹۰). در تبیین این موضوع می‌توان گفت بیشتر والدین دانش و مهارت لازم در برخورد با مشکلات رفتاری فرزندان پس از طلاق را نداشتند و از آنجا که حمایت اجتماعی شریک زندگی خود را از دست می‌دهند (لئوبولد، ۲۰۱۸) استرس‌های فرزند پروری بیشتری دارند که این استرس‌ها را به شکل مستقیم یا غیرمستقیم به فرزندان خود، انتقال می‌دهند (لی و همکاران، ۲۰۲۳) و موجب احساس ناامنی در روابط کودک با والدین می‌شوند. این احساس با دل‌بستگی ناایمن و اضطرابی در کودکان پس از طلاق مرتبط است که موجب بی‌اعتمادی کودکان به والدین می‌شود (اسمیت اتکسبریا و ایسیزا، ۲۰۲۱). از طرفی تعارضات آشکار و پنهان بین والدین به کودکان قابل انتقال است (وین دایک و همکاران، ۲۰۲۰)، از این رو کودکان در این خانواده‌ها ممکن است، مشکلات رفتاری بیشتری نشان دهند (لی و همکاران، ۲۰۲۳)، عامل دیگر که با رفتار والدین ارتباط دارد، عدم تمایل کودکان به ملاقات با والد غیر حضانت بود، این موضوع با علت طلاق و مشکلات اخلاقی والدین و تعارضات والدین و کودکان مرتبط بود. رفتارهای غیراخلاقی والدین، ارتباط والد-کودک را تحت تأثیر قرار می‌دهد که در این پژوهش کودکانی که والدین آن‌ها با خیانت زناشویی جدا شدند، علاقه به ارتباط

با والدین غیر حضانت نداشتند. نتایج پژوهش همسو با برگر و ای زارد (۲۰۲۱)؛ که ممکن است کودکان در تضاد وفاداری گرفتار شوند، یا تحت تأثیر والدینی باشند که اغلب منحرف‌اند یا کودک را آزار می‌دهند. دومین مضمون اصلی، مشکلات روانشناختی والدین است. نتایج این پژوهش نشان داد که افسردگی و اضطراب والدین میزان پاسخگویی آن‌ها به نیازهای کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. نتایج این پژوهش همسو با پژوهش تامسون والش (۲۰۲۱) و توز و همکاران (۲۰۲۳) بود، از این نظر که افزایش اضطراب مادری به‌طور مثبت می‌تواند درماندگی مراقبتی را پیش‌بینی کند. که می‌تواند منجر به مشکلات رفتاری کودک شود. علائم افسردگی مادر با کاهش کیفیت فرزندپروری مرتبط است و کودکان مادران افسرده ممکن است عاطفه منفی و هیجان‌نا مثبت کم داشته باشند (ترابان، ۲۰۱۷). افسردگی پدران نیز، پیش‌بینی‌کننده مشکلات درونی و بیرونی شده کودکان پس از طلاق است (تامسون والش و همکاران، ۲۰۲۱). تمام سطوح برنامه فرزندپروری مثبت به صورت خاصی این اصل را با تشویق والدین جهت مشاهده فرزندپروری به‌عنوان بخشی از یک بافت خود مراقبتی وسیع، چاره‌اندیشی و بهزیستی مشخص می‌کنند والدین طلاق ممکن است آن‌قدر درگیر احساسات خود شوند که منابع لازم برای حمایت عاطفی از فرزندان خود را نداشته باشند (غفلت عاطفی) فرزندان خود را در موقعیت‌های عاطفی دشوار قرار دهند (شان و همکاران، ۲۰۱۹). همچنین تعارضات والدین پس از طلاق می‌تواند ظرفیت هیجانی والدین برای مقابله مؤثر در فرزند پروری که از مؤلفه‌های فرزندپروری مثبت است، کاهش دهد، همکاری سخت والدین در فرزند پروری عامل اساسی مشکلات روانشناختی است (تامسون والش و همکاران، ۲۰۲۱) سومین مضمون اصلی چالش‌های والدین با یکدیگر و تأثیر آن بر فرزند پروری است. زیر مضمون‌های آن بدگویی از همدیگر، باج‌گیری از یکدیگر، تضاد در فرزندپروری، مزاحمت در فرزند پروری، عدم حمایت از کودک، عدم اتحاد در فرزند پروری، عدم همکاری در فرزند پروری، عدم پاسخگویی، عدم هماهنگی والدین برای تماس، قطع تماس، تماس کم، نداشتن زمان برای فرزندپروری، عدم ثبات در والدگری، کاهش اقتدار والدین، مزاحمت در فرزندپروری، عدم کنترل بر رفتار فرزند، دروغ‌گویی والدین، مشکلات اخلاقی والدین، عدم برخورداری والدین از حمایت، مشکلات مالی و حقوقی بود. نتایج این پژوهش، نشان داد که

فرزند پروری والدین، متأثر از روابط زوجی بین آن‌ها است و همسو با پژوهش ریبعی و همکاران (۱۴۰۰) بود، از این نظر که والدین به جای مشارکت در فرزند پروری تمایل به حذف نقش والد غیر حضانت دارند؛ اما به کاهش اقتدار والدین، عدم ثبات والدگری، باج‌گیری والدین از همدیگر، تضاد در فرزند پروری، دروغ‌گویی والدین و مشکلات اخلاقی در این پژوهش اشاره نشده بود. نتایج این پژوهش همسو با پژوهش وین دایک و همکاران (۲۰۲۰) است، تحریک‌پذیری و عصبانیت والدین در نتیجه تعارضات مداوم با همسر سابقشان، ممکن است خطر فرزند پروری منفی پس از طلاق را افزایش دهد. برنامه فرزند پروری مثبت با ایجاد محیط یادگیری مثبت، ایمن و جذاب، انضباط قاطع و انتظارات واقع بینانه و توجه به خود به عنوان والدین بر تعامل مثبت والدین و کودک تأکید می‌کند (ساندرز، ۲۰۰۳). باج‌گیری والدین از یکدیگر و اثر آن در فرزند پروری از مضمون‌هایی است که پژوهشی در مورد آن انجام نشده است، در تبیین این موضوع می‌توان گفت، بعد از طلاق، والدین از تسلیم شدن به درخواست‌ها و خواسته‌های یکدیگر خودداری می‌کنند و چون منافع مشترکی با یکدیگر ندارند سعی می‌کنند که از طریق ضربه زدن به دیگری، یا انتظارات غیرواقع بینانه، انتظارات کودک را از والد سرپرست یا غیر سرپرست بیشتر کنند. موجب بی‌نظمی و اختلال در فرزند پروری و عدم کنترل فرزندان می‌شود. یکی از زیر مضمون‌ها، مزاحمت در فرزند پروری است. این پژوهش همسو با پژوهش‌های دیگر در این زمینه است که تغییر ساختارهای والدینی، فرزند پروری مداخله‌گر، عدم آگاهی کافی والدین و فرزندان از مهارت‌های ارتباطی و نداشتن مهارت در حل مسئله، باعث بروز ناسازگاری و تعارضات پس از طلاق و کنترل یا تنبیه کودکان می‌شود (واندرماس و همکاران، ۲۰۱۹). همچنین، تضاد در فرزند پروری از عواملی است که منجر به تعارض والد و کودک در این پژوهش شد، نتایج همسو با پژوهش رالی، سونی (۲۰۲۰) و وین دایک و همکاران (۲۰۲۱) بود. همچنین این یافته همسو با پژوهش ژائو و همکاران (۲۰۲۲) بود، از این نظر که یکپارچگی، تضاد، رقابت و مثلث‌سازی، به‌طور قابل توجهی به مشکلات برونی‌سازی و درونی‌سازی شده کودکان، منجر می‌شود. عدم پاسخگویی و عدم کنترل که از زیر مضمون‌های ارتباط والدین بود با پژوهش ساتر لند و همکاران (۲۰۱۲) همسو بود. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد طلاق، کیفیت فرزند پروری در خانواده‌های تک‌والدی، خصوصاً در ارتباط با کنترل و نظارت

رفتار کودکان را کاهش می‌دهد. زیر مضمون دیگر، کاهش اقتدار والدین بود. در این پژوهش، بیشتر مادران کاهش اقتدار را گزارش کردند و با توجه به تجربیات والدین پس از طلاق، پدران در فرزند پروری مقتدرانه‌تر عمل می‌کردند. این پژوهش همسو با پژوهش باستاتیس و پونت (۲۰۱۴)، در مورد اقتدار بیشتر پدران، بود. زیر مضمون دیگر، عدم اتحاد در فرزند پروری است. در تبیین این مسئله می‌توان گفت، جو عاطفی منفی خانواده منجر به کاهش اقتدار یکی از والدین می‌شود. پژوهش حاضر همسو با پژوهش بچر و همکاران (۲۰۱۹) است که پیامدهای طلاق برای فرزندان و خانواده، تحت تأثیر کیفیت رابطه، اتحاد بین والدین، قرار می‌گیرد. همچنین از مضامین فرعی این پژوهش، قطع تماس یا تماس کم از طرف والدین، بود. بیشتر پژوهش‌ها به تماس کم یا عدم تمایل به تماس از طرف پدران اشاره کرده‌اند (اسمیت اتکسبریا و ایسیزا، ۲۰۲۱؛ یاریگر روش، ۱۴۰۱). بر اساس تجربیات والدین در این پژوهش، والدین غیر حضانت مادر، نیز مانند پدران، تمایل به ملاقات و تماس با فرزند خود نداشتند، در این مورد منابع پژوهشی وجود نداشت. در تبیین این موضوع، بر اساس تجربیات والدین می‌توان گفت، والدینی که نمی‌توانند، محیط امن و باثباتی برای کودکان خود ایجاد کنند، تمایل بیشتری به دور کردن کودک خود، دارند. زیر مضمون، نبود زمان برای فرزند پروری، نتایج این پژوهش همسو با پژوهش آندرسون (۲۰۱۴) بود، ممکن است والدین به دلیل اشتغال کاری، زمان کمتری با فرزندان سپری کنند و از دست دادن درآمد، ممکن است به افزایش زمان کار برای والدین، تغییر محل سکونت منجر شود. از زیر مضمون‌های دیگر، عدم هماهنگی والدین برای ملاقات است، معمولاً بعد از طلاق با تغییر شرایط جدید، نیاز به تنظیم برنامه‌ای برای ملاقات فرزندان است. یافته‌های این بخش از پژوهش، همسو با پژوهش ریبعی و همکاران (۱۴۰۰) بود. زیر مضمون دیگر، نقش مشکلات مالی و حقوقی در فرزند پروری پس از طلاق، بود. کاهش منابع مالی والدین پس از طلاق و اختلافات حل‌نشده بر سر حضانت کودکان، تأمین نیازهای کودکان، عدم تمهید به مسئولیت‌های مالی مانند نفقه کودک پس از طلاق، می‌تواند کیفیت فرزند پروری پس از طلاق را تحت تأثیر قرار دهد و منجر به ایجاد مشکلاتی برای والدین در پاسخگویی به نیازهای فرزندان، شود. نتایج این بخش، همسو با سایر پژوهش‌ها است که کیفیت زندگی خانوادگی، متأثر از درآمد و ساختار خانواده، محل سکونت و حضور خواهر و برادران و

متغیرهای اجتماعی-اقتصادی پس از طلاق، است (اندرسون، ۲۰۱۴). همچنین نتایج این پژوهش همسو با پژوهش یاریگر روش (۱۴۰۱) است منابع مالی فرزندپروری پس از طلاق را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ اما به نقش مسائل حقوقی در فرزندپروری اشاره نشده بود. در تبیین این موضوع می‌توان گفت که استرس مالی که والدین در نتیجه فقر متحمل می‌شوند (کال دو و همکاران، ۲۰۲۰)، می‌تواند فرزند پروری پس از طلاق را تحت تأثیر قرار دهد. در نتیجه این والدین در ایجاد محیط امن و باثبات دچار مشکل می‌شوند؛ زیرا دائماً نگران این هستند که چگونه پولی را به خانه بیاورند تا برای چیزهایی که برای زنده ماندن لازم است، بپردازند، بنابراین آن‌طور که باید با فرزندان خود تعامل ندارند (پونت، ۲۰۱۴).

چهارمین مضمون اصلی، ارتباط والدین با فرزندان است. زیر مضمون‌های حاصل شامل انتقال پیام به والدین (خبرچینی)، عدم استقلال در انجام کارها، باج‌گیری فرزندان از والدین، جنسیت فرزند بود. نتایج به دست آمده از تجربه والدین در این پژوهش، نشان داد که ارتباط والدین و فرزندان متأثر از شیوه‌های فرزندپروری والدین پس از طلاق است. یکی از مهم‌ترین مسائل مربوط به تربیت فرزند پس از طلاق هماهنگی پدر و مادر در تربیت فرزند است. اختلاف بین پدر و مادر در تربیت فرزند، کودک را دچار تعارض می‌کند در تبیین این موضوع می‌توان گفت، طلاق فرزند پروری مثبت والدین را تحت تأثیر قرار می‌دهد و اختلاف نظر و خصومت بین والدین به رابطه والدین و کودک سرایت می‌کند (برد فورد و همکاران، ۲۰۰۸). نتایج پژوهش همسو با پژوهش جان سن و همکاران (۲۰۱۸) است از این نظر که کودکان طلاق با احساس از دست دادن، وفاداری و دل‌بستگی دست و پنجه نرم می‌کردند. در این صورت کودک مجبور است یکی از والدین را انتخاب کند؛ و از آنجا که کودکان به دنبال یک تکیه‌گاه عاطفی و مالی مطمئن هستند، تا نیازهای آن‌را بر آورده کند، به احتمال زیاد گرایش به سمت والدینی دارند که حمایت مالی و عاطفی بیشتری را از کودک دارد. بنابراین جهت تلاش برای حفظ رابطه با والدین ممکن است خبرچینی کنند، یا اینکه با انتقال پیام‌های والدین به یکدیگر آن‌ها را در موقعیتی قرار دهند که بیشتر به کودک باج بدهند. که در این زمینه پژوهشی یافت نشد. انتقال پیام‌ها (خبرچینی) به والدین در کودکان طلاق ناشی از احساس ناامنی در رابطه است که با دل‌بستگی ناایمن اضطرابی در ارتباط است (دروزاریو، پیلکینگتون، ۲۰۲۱). یکی از ابعاد فرزندپروری این

است که والدین برای اجرای قوانین و دستورات باید با هم هماهنگ باشند و قوانین را به صورت مشترک وضع کنند و هر دو، در مورد روش انضباطی کودک به توافق برسند. از جمله عواقب ناهماهنگی بین والدین این است که قدرت آن‌ها، در کنترل فرزند کم می‌شود. اگر پدر می‌تواند با مادر مخالفت کند و هرچه دلش می‌خواهد به او بگوید، چرا فرزند نتواند؟ وقتی مادر می‌گوید این کار بد است، اما به نظر پدر بد نیست، پس شاید واقعاً بد نیست و فرزند می‌تواند آن را انجام دهد. فرزندپروری مثبت بر این موضوع تأکید می‌کند که وقتی والدین برای کودک قوانینی وضع می‌کنند، باید خودشان مدل خوبی برای آن‌ها باشند، چون کودکان از رفتار والدین بیش از گفتارشان می‌آموزند، سطوح بالای تعارضات والدین و افزایش هیجانات منفی و خصمانه به یکدیگر و انتقال آن به کودکان، الگوی والدگری مثبت را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ و روابط والدین و کودک را با ایجاد دل‌بستگی ناایمن تحت تأثیر قرار می‌دهد (اسمیت اتکسریا و اسیتزا، ۲۰۲۱)، بنابراین فرزند پروری مثبت پدر و مادر با توجه به سبک دل‌بستگی والدین می‌تواند بر رضایت فرزندان مؤثر باشد (لی و همکاران، ۲۰۲۳) همچنین جنسیت فرزندان، نقش اصلی در تربیت به لحاظ کنترل فرزند و نیاز بیشتر به جنس موافق داشت. نتایج پژوهش، همسو با نتایج سفیکه کرنکه (۲۰۲۲) بود از این لحاظ که پسران در خانواده‌هایی به‌ویژه سرپرستی مادر، نسبت به سبک فرزندپروری منفی حساس بودند؛ اما در مورد نیاز بیشتر به والد غیر هم‌جنس پژوهشی یافت نشد؛ این موضوع بر اساس تجربه والدین با کاهش اقتدار والد مادر؛ در نتیجه تعارضات والدین و مداخله در فرزند پروری، کاهش منابع مالی مادر، توجه بیشتر به جنسیت پسر در فرهنگی ایرانی از طرف پدران مرتبط بود.

پنجمین مضمون اصلی، ناآگاهی والدین از فرزندپروری پس از طلاق بود. نتایج این پژوهش، نشان داد که اغلب والدین به دلیل عدم آگاهی از شیوه‌های فرزند پروری پس از طلاق، دچار سردرگمی می‌شوند و اهمیت برنامه‌های پیشگیری در جهت آگاهی بخشی به والدین برای فرزند پروری پس از طلاق را ضروری می‌دانستند. نتایج این بخش از پژوهش، همسو با سایر پژوهش‌ها در این زمینه است (دگارمو و جانز، ۲۰۱۹؛ ماسیل و همکاران، ۲۰۲۳)؛ نتیجه پژوهش ربیعی و همکاران (۱۴۰۰) به عدم آگاهی والدین در فرزندپروری اشاره نشده است. در تبیین ناآگاهی والدین در فرزند پروری پس از طلاق، می‌توان گفت که مداخلات مؤثری جهت

دلیل این کودکان کمتر احتمال دارد یاد بگیرند، چطور با احساسات منفی خود به‌طور مؤثر برخورد کنند و این عامل اساسی در ناسازگاری کودکان است. با توجه به این یافته‌ها، تدوین پروتکل آموزشی متناسب با فرهنگ ایرانی برای فرزند پروری پس از طلاق، ضروری است و این پژوهش، می‌تواند راهنمای پژوهشگران برای پژوهش‌های آینده در این زمینه، باشد. محدودیت‌های این پژوهش، نمونه آماری محدود به والدین دارای حضانت بود. نمونه محدود به والدین دارای حداکثر دو فرزند بود که در صورت داشتن بیشتر از دو فرزند، تعمیم‌پذیری پژوهش را دچار مشکل می‌کند. همچنین نمونه پژوهش، محدود به والدین دارای فرزندان ۷ تا ۱۲ سال بود که تعمیم‌پذیری به گروه‌های سنی دیگر را دچار مشکل می‌کند. بر اساس یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌گردد، در پژوهش‌های آینده، عوامل تأثیرگذار در فرزند پروری پس از طلاق از دیدگاه والدین غیر حضانت با نمونه بیشتر، بررسی تجربه فرزند پروری والدین پیش از طلاق و در گروه سنی زیر ۷ سال یا بالای ۱۲ سال و در جوامع و فرهنگ‌های دیگر، انجام شود.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته مشاوره در دانشکده علوم انسانی دانشگاه خمین است. به جهت حفظ رعایت اصول اخلاقی در این پژوهش، سعی شد جمع‌آوری اطلاعات پس از جلب رضایت شرکت کنندگان انجام شود. همچنین به شرکت کنندگان درباره رازداری در حفظ اطلاعات شخصی و ارائه نتایج بدون قید نام و مشخصات شناسنامه افراد، اطمینان داده شد.

حامی مالی: این پژوهش در قالب رساله دکتری و بدون حمایت مالی می‌باشد.

نقش هر یک از نویسندگان: این مقاله از رساله دکتری نویسنده اول و به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم استخراج شده است.

تضاد منافع: نویسندگان همچنین اعلام می‌دارند که در نتایج این پژوهش هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از اساتید راهنما و مشاور این تحقیق و والدینی که در این پژوهش شرکت کردند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

افزایش آگاهی والدین از فرزند پروری پس از طلاق در ایران وجود ندارد؛ بنابراین مداخله برای والدین برای آموزش فرزند پروری مثبت و رفتار با کودک مهم است.

ششمین مضمون اصلی، تغییر ساختار خانواده پس از طلاق است که زیر مضمون‌های آن ازدواج مجدد والدین، زندگی با پدر بزرگ و مادر بزرگ مادری و زندگی با پدر بزرگ و مادر بزرگ پدری و زندگی با سایر اقوام است که فرزند پروری والدین را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ساختار خانواده^۱ اعضای حاضر در خانواده یک کودک را توصیف می‌کند (هرکه و همکاران، ۲۰۲۰). نتایج این بخش، همسو با پژوهش‌های (نامیبار و همکاران، ۲۰۲۲، ربیعی و همکاران، ۱۴۰۰) بود. پژوهش‌های قبلی به معایب و مزایای زندگی در ساختارهای مختلف اشاره کرده‌اند، اما به نقش پدر بزرگ و مادر بزرگ و میزان پذیرش کودک، در این ساختار به لحاظ فرهنگی اشاره نشده است. نتایج این پژوهش نشان داد که زندگی با پدر بزرگ و مادر بزرگ پدری و مادری چالش‌های زیادی برای والدین دارد، از جمله مشکلاتی در رابطه با کنترل فرزندان، تعارض در فرزند پروری و بی‌ثباتی در فرزندپروری و عدم اتحاد در فرزند پروری، اما عدم پذیرش کودک توسط پدر بزرگ و مادر بزرگ مادری کودک موجب مشکلات بیشتر در فرزندپروری می‌شود و کودکان در فرهنگ ایرانی در خانواده‌های پدری خود بیشتر پذیرفته می‌شوند؛ بنابراین اگرچه زندگی کنار مادر بزرگ و پدر بزرگ خطر ابتلا به مشکلات سلامت روان کودکان را نسبت به زمانی که در یک خانواده تک سرپرست هستند، کاهش می‌دهد (نامیبار و همکاران، ۲۰۲۲)، اما عدم پذیرش کودک از طرف پدر بزرگ و مادر بزرگ‌های مادری در صورت زندگی مادر با والدین خود، ممکن است برای سلامت روان کودک مشکل ساز باشد.

هفتمین مضمون اصلی، راهکارهای ناکارآمد والدین است. از جمله راهکارهای ناکارآمد والدین، استفاده از تشویق بیش از اندازه با دادن هدیه زیاد به کودک، به‌منظور کاهش هیجانات منفی کودک یا نادیده گرفتن کودک، تنبیه بدنی کودک بود. نتایج پژوهش با یافته‌های فرانکل و همکاران (۲۰۱۲)، تامسون والش و همکاران (۲۰۲۱) همسو بود، در تبیین این موضوع می‌توان گفت والدین آگاهانه سعی می‌کنند، هیجانات منفی فرزندان خود را با ارائه پاداش یا تهدید به مجازات سرکوب کنند، به همین

¹. The family structure

منابع

حاج خدادادی، طلیعه؛ هاشمی، لادن (۱۳۹۵). داوود؛ اعتمادی، عذرا، عابدی، محمدرضا و جزایری، رضوان السادات. (۱۴۰۰). اثربخشی برنامه فرزند پروری مثبت بر والدگری مؤثر و کیفیت رابطه والد-فرزند در مادران دارای نوجوان. *مجله علوم روانشناختی*، ۲۰(۹۸)، ۱۸۵-۱۹۷.

<https://sid.ir/paper/368440/fa>

خجسته مهر، رضا؛ فلاحی خشکتاب، مسعود، حجاری، سارا، و سودانی، منصور. (۱۳۹۶). فرزندپروری پس از طلاق: یک پژوهش کیفی. *مجله تحقیقات علوم رفتاری*، ۲(۱۵)، ۲۴۵-۲۳۹.

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.17352029.1396.15.2.13.4>

ریبیعی، زهرا؛ ایزدی، راضیه و میر احمدی، سیده لیلان. (۱۴۰۰). کشف و تبیین تجارب زیسته والدین از هم والدگری پس از طلاق. *فصلنامه خانواده پژوهی*، ۱۷(۴)، ۶۸-۶۷۳.

<https://sid.ir/paper/964355/fa>

طالعی، علی؛ طهماسیان، کارینه، و وفایی، نرگس. (۱۳۹۰). اثربخشی آموزش برنامه فرزند پروری مثبت بر خوداثرمندی والدینی مادران. *خانواده پژوهی*، ۷(۲۷)، ۳۱۱-۳۲۳.

SID. <https://sid.ir/paper/122456/fa>

یاربگروش، محیا. (۱۴۰۱). تجربه زیسته زنان از زندگی خود و فرزندانشان پس از طلاق. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۳(۵۰)، ۲۷۴-۲۵۳.

Doi: 10.22054/qccpc.2022.62748.2761

References

Anderson, J. (2014). The impact of family structure on the health of children: Effects of divorce. *The Linacre quarterly*, 81(4), 378-387. <https://doi.org/10.1179/0024363914Z.00000000087>

Bastaitis, K., Ponnet, K., & Van Peer, C. (2014). The parenting of divorced fathers and their predictors. *Journal of Social and Personal Relationships*, 32(5), 557-79. <https://doi.org/10.1177/0265407514541070>

Berger, M., Izard, & E. (2021) Lerefus de contact d'un enfant avec un parent dans un contexte de divorce Conflictuel – Partie II. Évaluation clinique à partir de l'analyse de 60 situations Contact refusal with a Parent by children in high conflict divorce Situations Part II. Clinical evaluation from Analysis of 60 situations. *Neuropsychiatrie de l'Enfance et de l'Adolescence*, 691, 40-49. <https://doi.org/10.1016/j.neurenf.2020.11.003>

Becher, E.H., Kim, H., Cronin, S.E., Deenanath, V., McGuire, J.K., McCann, E.M., & Powell, S. (2019). Positive Parenting and Parental Conflict: Contributions to Resilient Coparenting during Divorce. *First published National Council on Family Relations*. <https://doi.org/10.1111/fare.12349>

Bradford, K., Vaughn, L. B., & Barber, B. K. (2008). When There Is Conflict: Interparental Conflict, Parent-Child Conflict, and Youth Problem Behaviors. *Journal of Family Issues*, 29(6), 780-805. <https://doi.org/10.1177/0192513X07308043>

Cao, H., Fine, M. A., & Zhou, N. (2022). The Divorce Process and Child Adaptation Trajectory Typology (DPCATT) Model: The Shaping Role of Predivorce and Postdivorce Interparental Conflict. *Clinical child and family psychology review*, 25(3), 500-528. <https://doi.org/10.1007/s10567-022-00379-3>

Çaksen, H. (2021). The effects of parental divorce on children. *National Center for Biotechnology Information Psychiatriki*, 28; 33(1), 81-82. <https://doi.org/10.22365/jpsych.2021.040>

Collado, A., Felton, J. W., Taylor, H., Doran, K., & Yi, R. (2020). The Indirect Effects of Trait Anxiety on Drug Use via Emotion Dysregulation in a Low-Income Sample. *Substance use & misuse*, 55(8), 1320-1326. <https://doi.org/10.1080/10826084.2020.1741631>

DeGarmo, D. S., & Jones, J. A. (2019). Fathering through Change (FTC) intervention for single fathers: Preventing coercive parenting and child problem behaviors. *Development and psychopathology*, 31(5), 1801-1811. <https://doi.org/10.1017/S0954579419001019>

D'Rozario, A. B., & Pilkington, P. D. (2022). Parental separation or divorce and adulthood attachment: The mediating role of the Abandonment schema. *Clinical psychology & psychotherapy*, 29(2), 664-675. <https://doi.org/10.1002/cpp.2659>

Elam, K. K., Sandler, I., Wolchik, S. A., Tein, J. Y., & Rogers, A. (2019). Latent profiles of postdivorce parenting time, conflict, and quality: Children's adjustment associations. *Journal of family psychology*, 33(5), 499-510. <https://doi.org/10.1037/fam0000484>

Frankel, L. A., Hughes, S. O., O'Connor, T. M., Power, T. H. G., & Fisher, J.O., & Hazen, N. L. (2012). Parental Influences on Children's Self-Regulation of Energy Intake: Insights from Developmental Literature on Emotion Regulation. *Journal of*

- obesity, 2012, 327259.
<https://doi.org/10.1155/2012/327259>
- Gagné, M. H., Brunson, L., Piché, G., Drapeau, S., Paradis, H., & Terrault, Z. (2023). Effectiveness of the Triple P Program on Parental Stress and Self-efficacy in the Context of a Community Roll-out. *Journal of Child and Family Studies*, 32, 3090–3105. <https://doi.org/10.1007/s10826-023-02663-4>
- Hajkhodadadi, D., Etemadi, O., Abedi, M.R., & Jazayeri, R.S. (2021). The effectiveness of triple-p (positive Parenting program) on effective parenting and Quality of child-parent relationship in mothers With Adolescents. *Journal of Psychological Science*, 20 (98), 185-19. [Persian].
 SID. <https://sid.ir/paper/368440/fa>
- Harkonen, J., Ernardi, F., Boertien, D. (2017). Family Dynamics and Child Outcomes: An Overview of Research and Open Questions. *European Journal of Population*, 33, 163–184.
<https://doi.org/10.1007/s10680-017-9424-6>
- Herke, M., Knöchelmann, A., & Richter, M. (2020) Health and Well-Being of Adolescents in Different Family Structures in Germany and the Importance of Family Climate. *Journal Int J Environ Res Public Health*, 17(18) 6470.
<https://doi.org/10.3390/ijerph17186470>
- Johnsen, I. O., Litland, A. S., & Hallström, I. K. (2018). Living in Two Worlds - Children's Experiences After Their Parents' Divorce - A Qualitative Study. *Journal of pediatric nursing*, 43, e44–e51.
<https://doi.org/10.1016/j.pedn.2018.09.003>
- Khojasteh-Mehr, R., Fallahi-Khoshknab, M., Hajjari, S., & Sodani, M. (2017). Parenting after Divorces: A Qualitative Journal research *Behavioral science* 15(2), 239-45. [Persian]
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.17352029.1396.15.2.13.4>
- Kyriazos, T. & Stalikas, A. (2018) Positive Parenting or Positive Psychology Parenting? Towards a Conceptual Framework of Positive Psychology Parenting. *Psychology*, 9, 1761-1788.
<https://doi.org/10.4236/psych.2018.97104>
- Lee, Y., Kim, K., Zeng, S., & Douglass, A. (2023). Mother-father relationships and child social-emotional adjustment: Mediation through maternal and paternal parenting. *Early Childhood Research Quarterly*, 63, 15-23.
<https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2022.11.001>
- Lee, I. S., & Kim, E. (2022). Effects of parenting education programs for refugee and migrant parents: a systematic review and meta-analysis. *Child health nursing research*, 28(1), 23–40.
<https://doi.org/10.4094/chnr.2022.28.1.23>
- Leslie, L.A., & Cook, E.T. (2015). Maternal Trauma and Adolescent Depression: Is Parenting Style a Moderator? *Psychology, Journal Stats* 6, 681-688.
<https://doi.org/10.4236/psych.2015.66066>
- Li, M., Lan, R., Ma, P., & Gong, H. (2023). The effect of positive parenting on adolescent life satisfaction: the mediating role of parent-adolescent attachment. *Frontiers in psychology*, 14, 1183546.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1183546>
- Leopold, (2018). Gender Differences in the Consequences of Divorce: A Study of Multiple Outcomes. *National library of medicine*, 55, 769–797.
 DOI: 10.1007/s13524-018-0667-6
- Maciel, L., Gomis-Pomares, A., Day, C., & Basto-Pereira, M. (2023). Cross-cultural adaptability of parenting interventions designed for childhood behavior problems: A meta-analysis. *Clinical psychology review*, 102, 102274.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2023.102274>
- Nambiar, P. P., Jangam, K. V., Jose, A., & Seshadri, S. P. (2022). Predictors of behavioral and emotional issues in children involved in custody disputes: A cross sectional study in urban Bengaluru. *Asian journal of psychiatry*, 67, 102930.
<https://doi.org/10.1016/j.ajp.2021.102930>
- Palmtag E. L. (2022). Like ripples on a pond: The long-term consequences of parental separation and conflicts in childhood on adult children's self-rated health. *SSM population health*, 18, 101100.
<https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2022.101100>
- Ponnet, K. (2014). Financial stress, parent functioning and adolescent problem behavior: an actor-partner interdependence approach to family stress processes in low-, middle-, and high-income families. *Journal of youth and adolescence*, 43(10), 1752–1769.
<https://doi.org/10.1007/s10964-014-0159-y>
- Ramaekers, M.J.M., Verbakel, E., Kraaykamp, G., & van der Lippe, T. (2023). More or less help? A longitudinal Investigation of positive and negative Consequences of divorce for informal helping. *Community, Work & Family*, <https://doi.org/10.1080/13668803.2023.2183786>
- Raley, R. K., & Sweeney, M. M. (2020) Divorce, Repartnering, and Stepfamilies: A Decade in Review. *Journal of Marriage and Family; Minneapolis*, 821 81-99. DOI:10.1111/jomf.12651
- Rabiee, Z., Izadi, R., & Mirahmadi, S. L. (2022). Discovering and Explaining Parents' Lived Experiences of Co-Parenting after Divorce. 17(4),

- 673-684. *Journal of Family Research*, [Persian] <https://dx.doi.org/10.52547/JFR.17.4.673>
- Sanders, M. R. (2003). Triple P - Positive Parenting Program: A population approach to promoting Competent parenting. *Australian e-Journal for the Advancement of Mental Health*, 2(3), 127- 143. <https://doi.org/10.5172/jamh.2.3.127>
- Schaan, V. K., Schulz, A., Schächinger, H., & Vögele, C. (2019). Parental divorce is associated with an increased risk to develop mental disorders in women. *Journal of affective disorders*, 257, 91–99. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.06.071>
- Seiffge-Krenke, I. (2020). Parenting Adolescents in an Increasingly Diverse World: Links to Adolescents' Psychopathology. *Journal of Psychology*, 11, 874-887. <https://doi.org/10.4236/psych.2020.116057>
- Shimkowski, J.R., & Ledbetter, A.M. (2018). Parental Divorce Disclosures, Young Adults' Emotion Regulation Strategies, and Feeling Caught. *Journal of Family Communication*, 18(3), 185- 201. <https://doi.org/10.1080/15267431.2018.1457033>
- Smith-Etxeberria, K., & Eceiza, A. (2021). Mother-Child and Father-Child Relationships in Emerging Adults from Divorced and Non- Divorced Families. *Social Sciences*, 10(10), 382. <https://doi.org/10.3390/socsci10100382>
- Sutherland, K. E., Shannon, A., & Birngen, Z. (2012). Emotional Availability during Mother-Child Interactions in Divorcing and Intact Married Families. *Journal of Divorce & Remarriage*, 53(2), 126-141. <https://doi.org/10.1080/10502556.2011.651974>
- Taraban, L., Shaw, D. S., Leve, L. D., Wilson, M. N., Dishion, T. J., Natsuaki, M. N., Neiderhiser, J. M., & Reiss, D. (2017). Maternal depression and parenting in early childhood: Contextual influence of marital quality and social support in two samples. *Developmental psychology*, 53(3), 436–449. <https://doi.org/10.1037/dev0000261>
- Talei, A., Tahmasian, K., & vafai, N. (2011). Effectiveness of Positive Parenting Program Training On Mothers' Parental Self-Efficacy. *Journal of Family Research*, 7(3), 311-323. [Persian]. SID. <https://sid.ir/paper/122456/fa>
- Thompson-Walsh, C., Scott, K. L., Lishak, V., & Dyson, A. (2021). How domestically violent Fathers impact children's social-emotional development: Fathers' psychological functioning, parenting, and coparenting. *Child abuse & neglect*, 112, 104866. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104866>
- Töz, N., Arıkan, G., & Üstündağ-Budak, A.m. (2023). The role of emotion regulation and maternal symptoms in Turkish mothers' caregiving helplessness during toddlerhood *Curr Psychol. Online ahead of prin* 7,1-11. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01855-9>
- Vandermas-Pieler, M., Westerberg, L., & Fleishman, H. (2019). Bridging known and new: Inquiry and Intersubjectivity in parent-child interactions. *Learning, Culture and Social Interaction*, 21, 124-135. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2019.02.011>
- Van I Jzendoorn, M. H., Schuengel, C., Wang, Q., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2023). Improving parenting, child attachment, and externalizing behaviors: Meta-analysis of the first 25 randomized controlled trials on the effects of Video-feedback Intervention to promote Positive Parenting and Sensitive Discipline. *Development psychopathology*, 35(1), 241–256. DOI: [10.1017/S0954579421001462](https://doi.org/10.1017/S0954579421001462)
- Van Dijk, R., van der Valk, I. E., Deković, M., & Branje, S. (2020). A meta-analysis on interparental conflict, parenting, and child adjustment in divorced families: Examining mediation using meta-analytic structural equation models. *Clinical psychology review*, 79, 101861. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2020.101861>
- Yarigerrevesh, M. (2022). Lived Experience of Women from Their Life and Their Children's Life after Divorce. *Journal of Culture of Counseling and Psychotherapy*, 13(50), 253-274. [Persian] <https://DOI:10.22054/QCCPC.2022.62748.2761>
- Zhao, F., Wu, H., Li, Y., Zhang, H., & Hou, J. (2022). The Association between Coparenting Behavior and Internalizing/Externalizing Problems of Children and Adolescents: A Meta-Analysis. *International journal of environmental research and public health*, 19(16), 10346. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610346>